

משפחת שמואל ומטילדה גרינברגר

שם	שמואל (שומו)	מטילדה (מוטילד) לבית שנווירט בת משה (מוריס) דוד ורזה
תאריך לידה	1922	17.7.1924
מקום הלידה	Čičarovce (צ'יצ'ר בהונגרית) אזור Veľké Kapušany צ'כוסלובקיה (מזרח סלובקיה)	
תאריך העלייה	2 בפברואר 1949	
שנת הנשואים	14 באוקטובר 1945	
שנת הגעה לישוב	1949	

הילדים:

יהושע (שיו) – 11 למרץ 1949

משה (מוישי) – 18 ליוני 1954

הזוג הצעיר סמוק אן שאיו

עם יהושע בכרם מהר"ף

ובילדותם

הבנים בנצוריהם (קיץ 1968)

מטילדה נולדה בכפר Čičarovce (צ'יצ'ר בהונגרית), מרחק 6 ק"מ מן העיירה Veľké Kapušany (נג'יקפוש בהונגרית) שבמזרח סלובקיה. במשפחה היו ארבעה ילדים, בת נוספת מבוגרת ממנה, שריקו (1921), ושני אחים, איזידור (1926) וליוש (1923). שני בנים נוספים נפטרו בינקותם.

בני שנולדו את האלמנה – שריקו (באמריקה 1939), מטילדה ואיזידור

יחד אתם גרה גם הסבתא (באבי בהונגרית), אם האב, שהתאלמנה בצעירותה. באבי לא נשאה בשנית, למרות יפיה, כי לא רצתה שלשני בניה יהיה אב חורג. המשפחה הייתה דתית ושומרת מצוות והאם חבשה פאה נוקרית. בכפר היו רק כ-10 משפחות יהודיות, יתר התושבים היו נוצרים שהשתייכו לכנסייה הרומית-קתולית, לכנסייה היונית-קתולית ולכנסייה הרפורמית. למרות מספרן המועט של המשפחות היהודיות, היה בכפר רב, אבל השוחט היה מגיע מן הכפר הסמוך. לחגים היה מגיע חזן שהיה עורך את התפילות בבית הכנסת היפה שהייתה בו עזרת נשים ובאחד מחדריו היה חיידר (חדר) בו למדו רק הבנים. המלמד התגורר ואל בכל בית משפחתה של מטילדה ונסה ללמד את בנות המשפחה, אך שריקו התחמקה ממנו. ביום שבת היו הילדים הולכים לבית הספר, אך לא כותבים, וב-10 היו באים הביתה לקידוש ולא חוזרים ללמודים. בבית דברו יידיש והונגרית, אבל בבית הספר היסודי למדו מלבד ההונגרית גם את השפה הסלובקית, והמורה הנוצרי, יאן רייזאק, היה נותן לדוגמא לפני יתר התלמידים את מטילדה, הילדה ה"ישראלית", שהצטיינה בלימודיה. המורה החביב לא כנה אותה "יהודייה", שהיה כנוי גנאי. השפה הסלובקית עזרה לה מאוד בתקופת המחנות כשהייתה עם נשים צ'כיות. בגלל הישגיה היא נבחרה לשאת דברים בעת בקור הבישוף. הוריה אשרו את המעשה, אחרי שבכתה והתברר להם שהיא היחידה שהצליחה ללמוד בע"פ את הנאום, ואף הלישו אותה בשמלה לבנה חגיגית. באותו מעמד היא גם קבלה את ברכת הבישוף שהניח את ידו על ראשה. המשפחה הייתה בידודת עם המורה יאן רייזאק ואשתו איינשקה נאני (בהונגרית דודה – néni) ושלחה להם מתנות לחגים – מצות בפסח ומשלוח מנות בפורים. המשפחה הייתה ביחסים טובים גם עם יתר השכנים ובשבת, כשעבר שכן נוצרי ליד הבית, היו משתמשים בשרותיו כ"גוי של שבת", ונותנים לו בתמורה פרוסה מן החלות הטעימות שהיו אופים בעצמם. התלמידות בכתה של מטילדה בקשו את חברתה כי אהבו את המאכלים היהודים ונעזרו בה בלמודים, בעקר הצטיינה בחשבון וציור. גם לנכדים עזרה במקצועות אלה, וציור הקרב בגלבוש שצירה עבור נכדה זכה לציון "טוב מאוד" עם הערת המורה: "אם ציירת בעצמך". מטילדה גם אהבה קריאה ומלאכות יד אך לא התעניינה במוזיקה וספורט.

האב היה קצב ומכר בשר כשר לתושבי הכפר היהודים ובשר לא כשר לתושבים הנוצרים. מטילדה עזרה לאביה בעבודתו, הייתה מביאה את הבשר לבתי הנכבדים וגובה את התשלום. כשאחד מהם לא יכול לשלם, אמרה לו: "אם אין כסף תאכל תפוחי אדמה". האב כעס על חוצפתה ורצה להכותה אך הסבתא (באבי) הגנה על נכדתה האהובה בסינרה ולא נתנה לפגוע בה. בית המשפחה הגדול היה מוקף חצר ובה עצי פרי, ערוגות ירקות וגם בעלי חיים – עופות ולעתים פרה שהאב החזיק מפאת עיסוקו כקצב. מטילדה הייתה על כן בעלת ניסיון בחליבה ויתר עבודות המשק.

שמואל היה שכנה של מטילדה, גר בבית מעבר לרחוב, ושניהם למדו באותו בית-ספר. היו לו עוד אח ואחות – שוני ולנקה, כלם היו שותפים גם לבלוי שעות הפנאי בטיולים בטבע המרהיב שהקיף את הכפר, בשירה ובריקודים.

מימין: מטילדה, אחותה שריקו ואחות שמואל לנקה בכרם מהר"ל בשנות ה-60

כשנכנסו ההונגרים ב-1938 איבד האב את חנותו. באותו זמן למדה שריקו בבית-ספר תיכון אונגוואר (אוז'הרוד - כיום באוקראינה) אך לימודיה הופסקו בגלל חוקי הגזע. בעזרת קרובים מאמריקה ששלחו "אפידיביט" (Affidavit) עם התחייבות לתמוך בה, היא הצליחה לעזוב את בודפשט ברגע האחרון ב-1939 ונסעה לאמריקה כסטודנטית. האב גויס לעבודות כפיה באוקראינה והוחזר הביתה לאחר שרגליו קפאו. גם שמואל גויס לעבודות כפיה והיה במחנה עבודה (Munka tábor בהונגרית). בני המשפחה שנשארו בכפר הצליחו להתפרנס מן הפירות והירקות שגידלו במשק. הם גם גידלו עופות ומכרו בשר, בשוק שחור, ליהודים שגרו באונגוואר ומטילדה עבדה לעתים אצל תופרת.

ב 1944, אחרי כניסת הגרמנים, יום אחרי פסח, הסתובב בכפר כרוז עם תוף והודיע על גרוש היהודים לגטו באונגוואר, מרחק 25 ק"מ. אלה שלא יכלו ללכת, הוסעו בעגלות. המשפחה הצליחה להפקיד את התכשיטים וכמה חפצים אישיים בידי הידידה הטובה איינשקה נאני (בהונגרית דודה – nővér), אשת המורה, שגם דאגה לקנות חלק מן הכלים וחפצי הבית שנמכרו במכירה פומבית ע"י השכנים שפלשו לבית אחרי גרוש המשפחה. בגטו, שהוקם במפעל לבנים, הפרידו את האב מן המשפחה והחזיקו אותו במעצר. במשך 5 השבועות ששהו שם הצליחו להבריח לו אוכל דרך החלון. הם אכלו מן המזונות שלקחו אתם – לחם שאפו, מצות שנשארו מפסח, שומן אווזים – והידידה איינשקה נאני הביאה להם 4 ככרות לחם גדולים.

המשפחה יצאה לאושוויץ בטרנספורט הראשון ב16 למאי והוא כלל יהודים מאונגוואר ואת האסורים בבית המעצר. אחרי 3 ימים, ב19 למאי, הגיעו לאושוויץ. ראשית הפרידו את הנשים מן הגברים. בסלקציה שאחריה הופרדה מטילדה מן האם והסבתא, לרוב מזלה דחפו אותה בכוח לשורה של הכשירים לעבודה. שכנו אותה בבלוק 1 עם עוד 1300 נשים, ביניהן הייתה לה חברה, בת דודתו של שמואל מאונגוואר. הבנות לבשו כותנות אפורות וראשן המגולח היה מכוסה במטפחת. 6 שבועות הייתה מטילדה באושוויץ. מפקדת הבלוק הייתה אסירה ותיקה יותר. אחת המפקדות, יהודייה פולניה בשם שרה, נהגה להכותן במקל כשישבו חשופות בשירותים, אבל חלק מהאחראיות היו בסדר. הן שאלו את החדשות: "למה באתן?" אבל העובדה היא שהן לא ידעו על אושוויץ, למרות שעד לגרושן מבתיהן הן קראו עיתונים ושמעו על מצבם הקשה של יהודי אירופה. כששאלו הבנות על גורל משפחותיהן הראו להן את ארובות המשרפות. אחרי 4 שבועות החלו לקחת בנות לעבודה לפי סדר הא"ב, ולכן מטילדה שנווירט הייתה באחת מן הקבוצות האחרונות. העבירו אותן לבלוק 20 בו הייתה מפקדת סלובקית הגונה שהרגיעה אותן. מנגלה בא לבדוק את מצבן הגופני של הבנות. אלה שנלקחו לעבודה נשלחו לחטיבת עצים. מטילדה נשלחה יחד עם 350 בנות מאושוויץ ועוד 150 צ'כיות מטרינשטדט ברכבת משא להמבורג, מסע של כמה ימי נסיעה. הבנות שוכנו במחנה ועבדו בפרך בפנוי הריסות שנגרמו ע"י הפצצות המטוסים. האכל היה דל, אבל שבויי המלחמה האיטלקים והצרפתים שהיו באותו מחנה כבדו אותן לפעמים במזונות שקבלו בחבילות מן הבית. הייתה אתן רבנית מאונגוואר, וייס נאני, שידעה את תאריכי החגים והן נהגו לציין אותם. ביום כפור צמו במשך יומיים כי הרבנית טעתה בחשוב התאריך וכך יש לזכות מטילדה יום כפור "ספיר". בחנוכה הדליקו נרות שעשו ממרגרינה וחוט, ששמש כפתיל, והרבנית הקפידה גם להדליק כל ערב שבת נרות שנגעו באותו אופן. מהמבורג עברה מטילדה לעיירה אידלשטדט, שם הקימו מחנה והעסיקו את הבנות בבנייה. הבנות הנועזות יותר יכלו להשיג אוכל בגנבה מן החוות השכנות. מטילדה עבדה כאינסטלטור יחד עם בת הדוד והצ'כיות לוצי וטרודה אחרי שהכשירו אותן במשך כמה שעות ולמדו את מידות הצינורות השונים – צול, צול וחצי וכדומה. עבודה הייתה המפתח להישרדות. כשחלתה בדלקת ריאות שאלה אותה הרופאה ההונגרית מה היא יודעת לעשות. למזלה, מטילדה ידעה לתפור ולעשות תיקונים שונים, אפילו לתקן גרבי ניילון, וכך, בין היתר, הייתה מסוגלת גם לתקן ולקצר את מכנסיו של קצין חשוב. היא גם ניקתה שלג בעיר.

באביב לקחו את הבנות לברגן-בלזן – גיהנום עלי אדמות – בו שהו 5 שבועות. לפני הבלוקים עמדו אנשים מוכי כינים – עור ועצמות. הבנות מצאו להן מקומות פנויים בבלוקים האלה. לא היה מה לאכול ואנשים מתו מרעב ומחלות. גופות המתים, ולעתים גם גופות הגוססים בעודם בחיים, הוטלו לבור ענקי ואחרי שכיסו אותן האדמה לא הפסיקה לזוע. מטילדה הצליחה למצוא סלק בהמות שהביאה לבת דודתה החולה בטיפוס. גם היא חלתה ולכן נאלצה להישאר במחנה גם אחרי שחרורו ע"י האנגלים ב15 לאפריל 1945. בית החולים הוקם במגורי הקצינים אך היא ברחה ממנו, אחרי שנוכחה שאינה מקבלת כל טיפול. מברגן בלזן פונתה לפראג ורק באוגוסט, אחרי ששמעה כי אחיה איזידור נמצא בכפר, הגיעה לשם גם היא.

בעזרת מתנה יפה של שני ק"ג בשר חזיר שנתנה לממונה מטעם משרד המשפטים, הצליחה לפנות מבית המשפחה את הגוי הפולש וגם לקבל סכום כסף כדי לשפצו. הידידה הנאמנה איינשקה נאני, אשת המורה, הביאה את חפצי הבית ששמרה. יחסי הידידות אתה נמשכו גם אחרי שהמשפחה עלתה לארץ. מטילדה חזרה לגור בבית המשפחה עם דודה מתתיהו (מאטס) שנווירט, אחיו הצעיר של אביה (יליד 1887), שאבד את אשתו וששת ילדיו בשואה. אליהם הצטרפו גם שמואל, שחזר עוד לפניה, ואמו שיינדל שאבדה את בעלה. מתתיהו התחתן עם שיינדל ומטילדה התחתנה עם שמואל וכך שיינדל הייתה למטילדה גם דודה וגם חמות.

מארכל - שיינדל מאטס שנווירט עט הנכד משה, בצד ימין - מטילדה ואחותה שרי בעת ביקור
בארץ, משמאל - אפרים (פרי) לבקוביץ

בנם הראשון של הזוג הצעיר נפטר בינקותו מדיפטריה. הקשר עם האחות שריקו בארה"ב התחדש כאשר בנובמבר 1945 קבלו מכתב שהיה ממוען להורים ובו ספרה שראתה את שמה של מטילדה בין ניצולי ברגן בלזן. היא לא ידעה שההורים, הסבתא והאח הצעיר ליוש נספו. שריקו שלחה למשפחה חבילות מזון וגם עזרה, יחד עם קרוב שחי בגרנובל שבצרפת, להוציא את האח איזידור מצ'כיה כדי שלא יגויס לצבא הצ'כי והוא הגיע לבסוף לארה"ב והצטרף לאחותו.

יתר בני המשפחה החליטו לעלות לארץ והגברים הצטרפו למחנה האמונים שנועד להכשירם להצטרף כלוחמים במלחמת השחרור. כשקבלו את האשור לעליה מכרו את הבית בכפר ובפברואר 1949 הגיעו לארץ מנאפולי באנייה "קזרטה", כשמטילדה נמצאת כבר בחדשי הריונה האחרונים. באותה אנייה היו גם בני משפחת ליבוביץ וארנו גלנץ הרווק – גם הם מן המתיישבים הראשונים של כרם מהר"ל.

המשפחות נלקחו למעברת אגרובנק שליד חדרה והגברים התחילו בשיפוץ בתי הכפר "איגזים" והיו חוזרים למשפחותיהם רק בסופי השבוע. הבן יהושע נולד במעברה ושהה בבית הילדים. כעבור כמה חודשים גם המשפחות עברו להתיישבות באיגזים. גם אחותו וגיסו של שמואל, לנקה ויעקב וייזר, התיישבו במקום. גם אחיו הצעיר של שמואל, אלכסנדר גרינברגר, הצטרף למקום אחרי שהחלים מפציעתו במלחמת השחרור, בה אבד את הראיה בעין אחת. מאוחר יותר, כנכה צה"ל, הוא קבל משרה באגד כשכיר ועזב את המושב.

משפחות שנווירט, גרינברגר וייזר היו חלק מן "המשפחה הגדולה" - חמש משפחות שביניהן קרבה ע"י נשואים. המשפחות נהלו קשרים חברתיים חמים וגם דאגו שבועד המושב ישב

תמיד נציג מטעמם. בשנים הראשונות גרו בבתי הכפר הערבי ורק אחר כך עברו לבתים שנבנו עבורם. בתחילה קבלה כל משפחה 50 עופות ובמשך הזמן גדל המשק וכלל גם רפת. שמואל למד בחו"ל להיות חייט ולא התלהב מן הטפול במשק. מטילדה הייתה מנוסה ממנו בעבודה חקלאית וטפלה בפרות ובעופות בנוסף על עבודות הבית - ניקיון, בשול והטפול בילדים. החיים בכרם מהר"ל היו קשים ולא הייתה פרנסה. מטילדה רצתה לעזוב את הארץ אך שמואל סרב באמרו כי ישראל היא המקום היחיד בו ניתן לגדל את הילדים כיהודים.

שמואל וילדיו - שנות 50

בטיול - צפורה אנאליה, צפורה קמינה,
מטיילת, מאדה פרידמן - שנות 60

שני בני הזוג עבדו גם מחוץ למשק. שמואל עבד שנים רבות בהנהלת חשבונות במועצה האזורית חוף הכרמל ומטילדה הייתה ממונה על חלוקת הדואר בכרם מהר"ל במשך 16 שנים ושרתה את התושבים במסירות ומאור פנים. את החבילות והמכתבים הרשומים הייתה לוקחת לביתה ובערב היו התושבים שסיימו את עבודתם בשעות מאוחרות באים למרפסת הבית כדי לקחת אותם.

מטיילת ושמואל בשנות ה-80

מטילדה נודעה בתבשיליה מן המטבח ההונגרי - כרוב ממולא, קוקוש קולץ (עוגת שמרים בהונגרית), ובעבודות היד שלה - מפיות תחרה רקומות.

שמואל נפטר ב 1983 ונקבר בחיפה כיון שעדיין לא היה בית קברות במושב. משפחות שנווירט וגרינברגר התגוררו בבתי סמוכים. מטילדה ממשיכה להתגורר בביתה, ובבית הסמוך, של בני הזוג שנווירט שנפטרו, גרה היום בשכירות השכנה והחברה הלנה טירק-וייס. הבן הצעיר משה התיישב בכרם מהר"ל עם אשתו ולהם 3 ילדים. הבן הבכור יהושע למד הנדסת מכונות בטכניון ומתגורר עם משפחתו בארה"ב. הנכדים והנינים מפוזרים בארץ ובחו"ל.

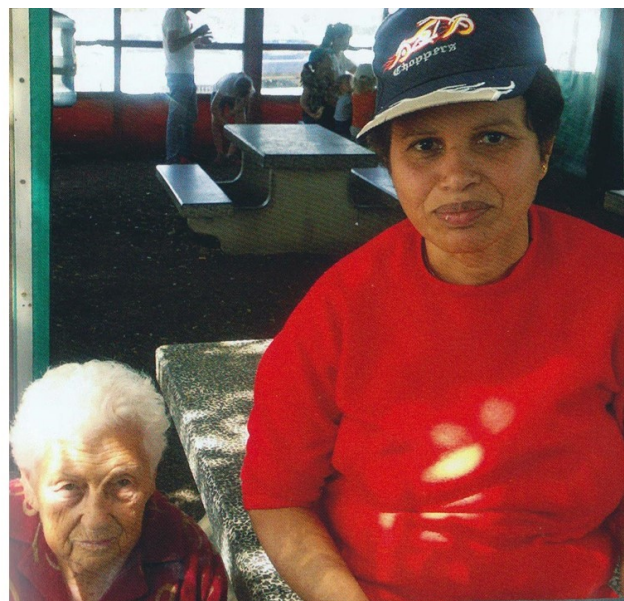
יהושע, חיה ומטילדה בת 75 - 1999 מטילדה עם ילדי יהושע שמואל ואנת (חסרה רונית)

משה, שושי ומטילדה בת 75 - 1999 ילדי משה - מיכל, נצח וליאור (1990)

הלנה ומטילדה (2014)

המטפלת איירין ומטילדה (2014)